

Köy Enstitüleri üzerine bilimsel bir çalışma

Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç

Yıldız Kurtuluş'un "Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç" başlıklı araştırmasında, Köy Enstitüleri Programları'nda (1943, 1947) sanat eğitiminin kapsamı Tonguç'un sanat eğitimi anlayışıyla ilişkilendiriliyor ve Köy Enstitüleri'ndeki sanat eğitimi uygulamalarının tanıdığı olan on altı yazarın konuyla ilgili yazıları değerlendiriliyor. Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki sanat eğitimi anlayışı ve Köy Enstitüleri'ndeki uygulamalar bütünlük içinde ele alınıyor.

HİDAYET TELLİ

Köy Enstitüleri'nin 60. kuruluş yılında Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın düzenlediği araştırma yarışmasında ödüllendirilen iki çalışmadan biri olan "Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç", geçen günlerde Güldikenli Yayınları arasında çıktı.

Son zamanlarda Köy Enstitüleri deneyimi geniş ilgi görüyor ve Köy Enstitüleri üzerine yayın yapılıyor. Bu kitabın diğerlerinden farkı, sanat eğitiminin bu kurumlarda nasıl anlaşılıp uygulandığını derinlemesine ele almış olması. Kuşkusuz Köy Enstitüleri'nde etkili olan eğitim anlayışının sanat eğitimi boyutunun değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü Köy Enstitüleri'nde eğitim, "iş içinde eğitim" ilkesi kadar ve bununla uyum içindeki "sanat yoluyla eğitim" ilkesine dayanmaktadır (s. 32).

Sanat eğitimi ve çağdaşlaşma

Çağdaş bir düşünce sistemi kurulmadan çağdaşlaşma mümkün değildir. Sanat eğitimi, çağdaşlaşma ve özgür düşünme yolunu açmaktadır. Bu yolla özgür, barışçı, insancıl, toplumsal sorumluluklarını kavrayan, kendini yenileyebilen, akılcı bir düşünce sistemi oluşturabilen insan tipi yetiştirilebilir. Dolayısıyla, sanat eğitimi yoluyla, yaşama biçim verilebilir.

Kitapta, 20. yüzyılın başında Avrupa'da ortaya çıkan "sanat eğitimi hareketi" tanıtılmaktadır. Eğitimin ürünü olan "iş okulu" ve "sanat yoluyla eğitim" ilkeleri, daha cumhuriyetin kuruluş yıllarında ülkemizde yankı bulmuş, Türkiye'nin koşullarına ve gereksinimlerine uygun eğitimin yapılandırılmasında etkili olmuştur. Tonguç, çağdaş anlamda bir sanat eğitimi modeli oluşturulması için hem düşünsel etkinlik göstermiş ve hem de uygulamaya aktarılmasında görev üstlenmiştir.

Tonguç ve Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri'nin kurulduğu 1930'lu yılların sonlarında Türkiye'de eğitim alanında köklü atılımlar yapılmıştır. Cumhuriyetin yenilikçi eğitim kadroları içinde İsmail Hakkı Tonguç'un önemli bir yeri vardır.

Tonguç, Atatürk'ün çağdaş ulusların düzeyine yükselme hedefi doğrultusunda yeni insanı yaratacak olan eğitimle il-

gili önemli görevler üstlenmiştir. İlköğretim genel müdürü olarak İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitüleri'nin kurucusudur. Eğitim üzerine düşünceleriyle de Köy Enstitüleri programları üzerinde etkili olmuştur. Tonguç'un eğitimsel görüşlerinin etkileri günümüze kadar ulaşmaktadır. Sanat eğitiminin yaratıcılığı geliştiren başlıca alan olarak görülmesinde İsmail Hakkı Tonguç'un büyük payı vardır.

Sanat eğitimcisi olarak Tonguç

Tonguç'a göre cumhuriyet uygarlık demektir. Uygur insanın özellikleri ise aklın üstünlüğü, bağımsızlık ve yaratıcılıktır. Sanat eğitimi, uygar insanın yaratılması işlevini yüklenen eğitimin önemli bir bileşeni olmaktadır. Bu düşüncelerle eğitim yeniden yapılandırılmasına katılan Tonguç bir resim-iş öğretmenidir.

Tonguç, 1932'de sanat eğitimcisi yetiştirme amacıyla kurulan Gazi Terbiye Enstitüsü ve Orta Muallim Mektebi Resim-İş Bölümü yöneticiliğini üstlenir. Bölümünün adını oluşturan "resim" sözcüğü yalnız tuval ya da kâğıt üzerine boya ya da kalemle resim yapmayı kapsamadığı gibi, "iş" sözcüğü de dar anlamda bir fiziksel ve mekanik çalışmadan oluşan el işi anlamına gelmemektedir. İki ve üç boyutlu sanatsal çalışmalar hedeflenmektedir. Sanatın günlük yaşama girmesi düşüncesiyle işlevsel ürünler üzerinde de çalışılmayı içeren sanat eğitimi uygulamaları Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Bölü-

Savastepeli'ler Köy Enstitüsü Marsını söylüyor (yukarıda). Köy Enstitüsü'nde müzik çalışması (altta).

mü'nde yaşama geçirilmiş ve Köy Enstitüleri'ndeki sanat eğitimi de bu deneyimin ışığında düzenlenmiştir.

Y. Kurtuluş bu çalışmasında, Tonguç'un diğer yazılarının yanı sıra 1932'de yayımlanan "Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi", 1933'te yayımlanan "İş ve Meslek Eğitimi" ve 1949 yılında hazırlanıp 1952'de yazar ismi konmamak koşuluyla yayımlanabilmiş olan "Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü" kitaplarını incelemektedir. Bu çalışmada, Tonguç'un sanat eğitimi kavramına bakışındaki kapsam genişliğini ve bu kapsamda öğrencilerin estetik duyarlılık ve yaratıcılığını geliştirme hedefini görmekteyiz.

Yaratıcılık eğitimi

Kitapta Tonguç'un sanatsal çalışmaya bilimsel çalışmayı eşdeğerde gördüğü anlatılmaktadır. Tonguç'a göre bilimsel ve sanatsal çalışmalarda ezbercilik değil, iş ve ürün önem kazanmaktadır. Bilimsel ve

'50. Yılında Fotoğraflarla Köy Enstitüleri Sergisi. Fotoğraflar 1935-1946 yıllarındaki dönemi kapsıyor.

sanatsal çalışmaların ortak amacı, çocuğun yaratıcı ve üretken bir kişi olarak eğitilmesidir (s. 19).

"Ulusal hazineyi oluşturan çocuklar yaratıcı çalışma içinde yetiştirildikleri zaman, iş yapan ve eser yaratan karakterde, kişilikli insanlar olurlar. Her büyük değere, amaca, ancak yaratıcı çalışmalarla ulaşılabilir" (Tonguç, Köyde Eğitim, 1938: 147) diyen Tonguç, çocuğun yaratma gücünün şaşılacak kadar çok yönlü ve değişken olduğunu düşünmektedir. Ancak kendiliğinden sanatsal etkinlikte bulunmasının beklenemeyeceğini öne sürerek, çocuğun yaratıcılık eğilimini geliştirebilecek özellikte öğretmenler yetiştirilmesi gereğine işaret etmektedir (s. 18).

Eğitim programlarına yayılan sanat eğitimi

Kitapta Tonguç'un, okul yaşantılarının her alanında estetik eğitimi öngördüğü belirlenmektedir. Güzel sanatların öğreniciyi mutlu eden ve kişiliğini geliştiren yanı sıra, yaşamdan kopuk olmayan, niteliğini çocuğun psikolojik özelliklerinden alan, eğitimin güçlü bir bileşeni olarak etkili bir sanat eğitimi modeli oluşturmaktadır. Tonguç için sanat eğitiminin amacı, çocuğu sanatçı gibi davranabilecek etkinliğe ve olanağa kavuşturarak okulda eğitsel değeri büyük bir eğitim ortamı yaratmaktır (s. 17).

Tonguç, bir yandan sanatın türlerini tanıyan ve yaşayan çocuğun mutlu olacağını, öte yandan sanatsal etkinliğin değerli bir eğitim aracı olduğunu düşünmektedir. Oluşturduğu sanat eğitimi modeli ise, okul binası ve dersliklerin güzelleştirilmesinden sanat eserleri incelemelerine, dil öğretilerinden her türlü araçla beğeni düzeyinin yükseltilmesine kadar geniş bir alana yayılmaktadır. Ayrıca kuramsal ve uygulamalı çalışmalar bir arada ele alınmaktadır. Tonguç'a göre, sanatın öğretilmesi ve bireyin eğitimi iç içedir. Bir yandan sanat eğitimi yoluyla insanın bütün yönleriyle eğitimi hedeflenirken, öte yandan sanatın öğretimi de önemsenmektedir (s. 97).

Programlarda sanat eğitimi

Y. Kurtuluş, Köy Enstitüleri'nin 1943 Programı'nda yer alan Türkçe, Resim-İş, El Yazısı, Müzik, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar dersleriyle 1947 Programı'nda yer alan Türkçe, Resim-İş, El Yazısı, Müzik, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar derslerini sanat eğitimi kapsamında değerlendiriyor. (s. 5).

Program değerlendirmeleri, Köy Enstitüleri'nde sanat eğitimine etkili bir işlev kazandırıldığını ve Köy Enstitüleri'nin 1943 programının tamamen, 1947 Programı'nın ise büyük ölçüde Tonguç'un sanat yoluyla eğitim anlayışını taşıdığını gösteriyor.

Köy Enstitüleri kesintisiz eğitim yapan kurumlardır. Enstitülerde yıl boyunca eğitim yapılması, ders dışı etkinliklerin ve özgür zamanların da programın içine alınmış olmasıyla eğitim günlük yaşamın tamamını kapsıyor. Ayrıca Köy Enstitüleri'nin yatılı olması ve öğretmenlerin okulda kalmaları da sanat eğitimi olanaklarını arttırmıştır.

Enstitülerde sanat eğitiminin tanıkları

Y. Kurtuluş, "Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç" başlıklı çalışmasında, Köy Enstitüleri programlarında yer alan sanat eğitimi anlayışının uygulamadaki tanıkları olan on altı yazarın konuya ilişkin yazılarını değerlendiriyor. Bunlar; sanat eğitimi uygulamaları, sanat alanı çalışmaları, okuma saatleri, müzik dersleri, halkoyunları, temsiller, resim-elışleri çalışmaları, toplantılar başlıkları altında toplanmış (s. 80-93).

Köy Enstitüleri'nde sanat eğitimi uygulamaları, kuruluştaki ekonomik zorluklara karşın hazırlanan atölyelerde, işliklerde ve salonlarda yapılmıştır. Tonguç'un "iş okulu" anlayışı, enstitülerde tüm çalışmaların "iş içinde eğitim" ilkesi doğ-

rultusunda düzenlenmesini, bu arada bilgi ve sanat içerikli kültür derslerinin bile gerçek işler ve etkinlikler içinde işlenmesini sağlamıştır. Enstitülerde resim, müzik, tiyatro gibi çalışmalar dersliklerde ders saatleriyle sınırlı olmaktan çıkarılıp, günlük yaşama katılarak kültürel bir çevre oluşturulmuştur (s. 98).

Köy Enstitüsü çıkışlılar, sanat eğitimi kapsamında görülen derslerin öğrencilerin kendilerini ifade etmelerinin aracı olduğunu ve ders amaçları arasında estetik gelişime yer verildiğini doğrulamaktadır (s. 100).

Köy Enstitüleri örnek oluşturuyor

Ülkemizde Köy Enstitüleri, çağın ve toplumun gereksinimini karşılayan örnek kurumlar olarak eğitim tarihine geçmiştir. Köy Enstitüleri cumhuriyetin ürünüdür. Cumhuriyetin kuruluşundan önce özgün eğitimsel ürünler verilemediği gibi, sanat eğitimi de gelişmemiştir. Tonguç'un sanat eğitimiye katkıları öncü niteliktedir. Köy Enstitüleri'nin sistemeleştirilmesine yönetici olarak katılan Tonguç, düşün insanı olarak da uygulanan eğitimin niteliği üzerinde etkili olmuştur. Tonguç, eğitim sorunlarının çözümünü bilimde aramış ve Köy Enstitüleri'nde sanat eğitiminin etkili olduğu özgün bir eğitim modeli oluşturulmuştur (s.96).

Tonguç'un "iş okulu" anlayışının "sanat eğitimi" ilkesiyle birleşerek kuramsal bir bütünlüğe ulaştığı, bu yaklaşımının Köy Enstitüleri Programları'na (1943, 1947) yansıdığı ve oluşturulan sanat eğitimi modelinin birçok açıdan günümüz eğitiminin geliştirdiği yaklaşımlara yakın olduğu görülmektedir. Günümüzde de Tonguç'un sanat eğitimsel görüşleri ve Köy Enstitüleri deneyimi önemini korumaktadır (s. 101).

Günümüzde sanat eğitimine yeniden önem verilmelidir

Günümüzde eğitimin içinde bulunduğu çıkmazdan çokça söz edilmektedir. Yapılan eleştirilerde yetiştirilecek insan gücünün çağın gelişimine uyum sağlayacak ve hatta geleceğe ışık tutacak nitelikte olması istenmektedir. Çocuklar ve gençler çağdaş düşünme ve davranma bilincinde olmalı, uygarlığa katılan ve katkılar getirebilen insanlar olarak yetiştirilmelidir. Öğrencilerimize çağın gerektirdiği yaşam bilgileriyle birlikte, yurtseverlik, barışseverlik, insancılık gibi temel değerler tüm boyutlarıyla kazandırılmalıdır. Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı, laik, akıllı ve bilimsel düşünceye açık bir nesil içinsahip olunması gereken dinamik bir eğitim politikası içinde sanat eğitiminin önemli bir yeri vardır. Köy Enstitüleri'nde deneyselleştirilen Tonguç'un oluşturduğu sanat eğitimi anlayışının günümüz koşullarında geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Sanat eğitimine gereken önemin verilmesi büyük anlam taşımaktadır.

"Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç"un yayımlanması, konunun bir kez daha gözden geçirilmesine fırsat veriyor. Eğitimle ilgili herkesin Köy Enstitüleri deneyinden öğrenecekleri vardır. Yetkililer başta olmak üzere tüm eğitimcilerin sanat eğitiminin işlevi konusunu yeniden düşünmesi gerekiyor. Sanat eğitimi herkese gereklidir. Tonguç, bunu görmüştü ve Köy Enstitüleri'nde güçlü bir sanat eğitimi ortamı oluşturuldu.

Öncelikle bütün öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin "Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç"u dikkatle okumalarını diliyorum. Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği ve güzel sanatlar eğitimine ilişkin alan öğretmenliği bölümlerinde bu kaynaktan yararlanılmalıdır. "Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç", günümüzde sanat eğitiminin ihmal edilmesinin sakıncalarının görülmesi için iyi bir fırsat oluşturuyor. ■

Köy Enstitüleri'nde Sanat Eğitimi ve Tonguç / Yıldız Kurtuluş / Gülaikeni Yayınları, 2001 / XII+106 s.

